

Anlam Sorunu, Latif Tokat, (Ankara: Elis Yayınları, 2014), 175 sayfa, ISBN:9789758774708

Merve TAŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Konya, Türkiye
Master Student, Selcuk University, Institute of Social Sciences, Department of Philosophy and Religious Studies, Konya, Türkiye
mervetas253@gmail.com

Makale Bilgileri	Öz
Makale Geçmişi Geliş: 15.01.2023 Kabul: 20.06.2023 Yayın: 30.06.2023	İnsanın bilme duygusu fitraten var olan bir yetidir. Bebeklikten yetişkinliğe kadar bilme ihtiyacına tatmin edici cevaplar bulmak için farklı metotlar denenmiştir. Ünlü filozof Aristoteles'in "Metafizik" adlı eserinde bahsettiği üzere "Bütün insanlar doğal olarak bilme isterler." Anlam sorunu kişide cevabı bulunana kadar açık bir yaraya benzetilebilir. O yara kapanana kadar acı ve ıstırap hali bitmez. Latif Tokat bu eserinde "Anlamın anlamı nedir?", "Anlam sorunu?", "Tanrısız anlam mümkün mü?" gibi farklı başlıklar altında insan hayatının önemli sorularına cevap bulma çabasındadır. Eserin genel değerlendirmesine baktığımız zaman, anlam sorusuna cevap aramak istenildiğinde din ve Tanrı inancı sorularıyla karşılaşıldığını görürüz. Bu soruların cevapsız kalması durumunda insanın varoluş sancısı çekmesi kaçınılmazdır. Kanaatimce felsefi sorular tarih boyunca tekerrür etmiş ve her gelen filozof yaşadığı dönemin zihniyetini sırtına yüklenerek cevaplar bulmaya gayret etmiştir. Bu anlamda Latif Tokat, felsefe tarihi boyunca "anlam"a dair argümanları tasvirî bir çalışma ile ortaya koymuş, bunun yanı sıra analitik bir çözümleme ile dinin bu sorular içerisindeki konumuna dikkat çekmiştir.
Anahtar Kelimeler: Din Felsefesi, Anlam Sorunu, Anlam Arayışı, Anlamın Anlamı.	

Article Info	Abstract
Article History Received: 15.01.2023 Accepted: 20.06.2023 Published: 30.06.2023	The human sense of knowing is an inherent ability. Different methods have been tried to find satisfactory answers to the need to know from infancy to adulthood. As the famous philosopher Aristotle mentioned in his work "Metaphysics", "All men by nature desire to know." In this work of Latif Tokat, he makes an effort to find answers to many important questions of human life under different titles, such as "What is the meaning of meaning?", "The problem of meaning", "Is finding meaning possible without God?". When we take a look at the general review of the work, we see that whenever people try and find meaning in life, questions regarding religion and the existence of God are encountered. If left unanswered, existential crisis is inevitable. Philosopher has tried to find answers by burdening the mentality of the period in which he lived. In this sense, Latif Tokat has put forward the arguments about "meaning" throughout the history of philosophy with a descriptive study, as well as drawing attention to the position of religion in these questions with an analytical analysis.
Keywords: Philosophy of Religion, Problem of Meaning, Search for Meaning, Meaning of Meaning.	

Atıf/Citation: Taş, Merve. "Anlam Sorunu, Latif Tokat, (Ankara: Elis Yayınları, 2014), 175 sayfa, ISBN:9789758774708". *akif* 53/1 (2023), 151-155. <https://dx.doi.org/10.51121/akif.2023.37>

"This article is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License** (CC BY-NC 4.0)" / Bu makale, **Atıf-GayriTicari (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı** altında lisanslanmıştır."

Giriş

İnsanın bilme duygusu fitraten var olan bir yetidir. Bebeklikten yetişkinliğe kadar bilme ihtiyacına tatmin edici cevaplar bulmak için farklı metotlar denenmiştir. Ünlü filozof Aristoteles'in "Metafizik" adlı eserinde bahsettiği üzere "Bütün insanlar doğal olarak bilmek isterler."¹ Anlam sorunu kişide cevabı bulunana kadar açık bir yaraya benzetilebilir. O yara kapanana kadar acı ve ıstırap hali bitmez. Latif Tokat bu eserinde "Anlamın anlamı nedir?", "Anlam sorunu?", "Tanrısız anlam mümkün mü?" gibi farklı başlıklar altında insan hayatının önemli sorularına cevap bulma çabasındadır.

Eser, fikir adamları ve filozofların anlam düşüncesi üzerinde yapmış oldukları tartışmaları ve ulaştıkları sonuçları ele almaktadır. Yazar, eserinde yalnızca din felsefesi alanını değil, aynı zamanda varlık felsefesinin önemli bir sorusunu da ele almıştır. Kitabın giriş kısmında Aliya Izzetbegoviç'in şu sorularına yer vermiştir. "İnsan için iki şey önemlidir. Birincisi hayatımı nasıl devam ettirebilirim? İkincisi hayatımı nasıl devam ettirmeliyim.

İçerik açısından yukarıda bahsettiğimiz seyirde bir girişle eserine başlayan yazar, eserini yedi başlık altında toplamıştır. Kitap; sonuç, kaynakça ve dizinden oluşmaktadır. Giriş kısmında "Hayatın anlamı nedir?" sorusu başlığı altında üç başlık açar. Ardından anlam sorusunu dört başlıkta ele almaktadır.

1. Teistik cevaplar
2. Tanrısız cevaplar
3. Böyle bir sorunun anlamsız olduğu şeklindeki cevap
4. Her şeyin saçma olduğu şeklindeki cevap

Yazar, çalışmasını sıralanan dört temel yaklaşıma göre analiz ederek meydana getirmiştir. Çalışmasının birinci bölümünde, "Anlamın anlamı nedir?" sorusu ile başlamış ve bu sorunun kavramsal kullanımlarına değinmiştir.² Bu bölümde anlam kelimesinden yola çıkarak anlam sorunuyla kendi içimizden değil de , dışımızdan olan bir şeyle, bir değerle bağıntı anlamına geldiğini söylemektedir. Tolstoy'un anlam krizi üzerine bilinen hikâyesine de yer vererek değinmiştir. Böylece anlam sorununun dış gerçekliğimiz ile bağlantılı olduğuna değinilmiştir. Anlam sorununun amaç ve değer kavramları tarafından bakılmasına ilişkin "Objektif anlam mümkün mü?" sorusu ile A. J. Ayer gibi mantıkçı pozitivist görüşe sahip filozofların düşüncelerine yer vererek yaşanan bu hayatın değer verilerek her bir insanın bu anlam üzere yaşantısına devam ettiğini söylemektedir.

Tokat, "Anlam Arayışı Anlamsız mı?" başlığı altında Analitikçiler ve Pozitivistleri analiz etmiş, "doğrulama ilkesi" nedeniyle metafiziğin bir önerme olduğunu ve doğrulanamayacağı için anlamsız olduğunu eleştirmiştir. Wittgenstein'in "felsefenin geriye kalan tek görevi, dillerin çözümünü yapmak" sözü Felsefenin alan darlığına değinmiştir. Varlığın anlamı ve niçin var olduğuna dair soruyu da dört başlık altında toplamıştır. Yazar, "dil felsefesi açısından din, ahlak gibi alanlarda konuşulmamasının anlayışla karşılanabileceğini belirtir. Ancak Anlama dair sorun felsefede konuşulamayacak ise hangi ilim dalında konuşacağız?" diyerek konuya dair bir eleştiride bulunur.

"Neden Bir Şeyler Var da Yok Değil?" adlı kitabın ikinci bölümünde Sokrates'ten Aristoteles'e, Platon'dan Leibniz'e kadar önemli filozofların eğer ki âlemin ezeli ve ebediliği

¹ Aristoteles, *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan (İstanbul: Divan Kitap, 2017), 82.

² Tokat, Latif, *Anlam Sorunu* (Ankara: Elis Yayınları, 2014), 15-30.

varsa, bu sorunun sorulmaya dahi yer verilmemesi gerektiğini söylemektedir.³ Âlem ezeli ise zorunlu olacak ve başlıktaki soru yazara göre anlamsız hale gelecektir.

“Niçin?” başlığında bilim insanları “Nasıl?” sorusuna cevap bulabilirken “Niçin?” sorusuna cevapları yoktur. Alex Carrel’in düşüncelerine değinerek “Bizim bilim adamlarımız ve düşünürlerimiz dışımızdaki dünyanın ne olduğu konusunda çok kafa yordular, ancak niçin var olduğu konusunda, dahası insanın ne olduğu konusunda fazla bir şey yapamadılar.” diyerek bilim alanında verilen cevapların eksikliğini de ele almıştır.⁴ Bugün bilimin ilerlemesiyle evrenin durmadan genişlediği ve o oranda insanın da evrende bir nokta kadar yer kapladığı düşünüldüğünde insanın ve yaşanan bu dünyanın değersizleştiği düşünülmektedir.

“Anlamın Bariyerleri” başlığı kitabın üçüncü bölümünü oluşturur. Bu bölümde yazar, ölüm ve yok oluş kavramlarının Tolstoy’un kötülük ve acı gibi kavramlarına da yer vererek bu sorunun anlam sorunu üzerindeki varlığına engel teşkil edip etmediğinin analizini yapmaktadır.

Yazar, “Modernite” başlığı altında günümüzde insanların anlam sorununa olan ilgisinin gözle görülür derecede arttığını, modern düşünceye sahip Schuman’ın “Medeniyet ne kadar ilerlerse ilerlesin artan bir hızla da insanlar sıhhat ve mutluluklarını yitirecektir.” sözüyle destekleyerek modern dönemi eleştiren kişiler arasında yer alır.⁵

“Tanrısız anlam mümkün mü?” başlıklı dördüncü bölümde yazar bazı ateistlerin Tanrı var olmadığı için ölümlerle beraber yok olma düşüncesini ve bu değerle alakalı soruları ele almaktadır. Bu konuya örnek olarak Sartre ’den hareketle evrenin amaçsızlığına vurgu yapan yazar Tanrı ile ilişkilendirilmede ele alınan yaklaşımda Tanrı’nın olmaması durumunda hayatın anlamsız ve saçma olacağını söylemektedir.

Ateist çevrelerce hayatın anlamına dair verilen cevaplardan bir diğeri de “kendini gerçekleştirme” dir ki bu, hayatın nasıl yaşanabilir olması gerektiği ile ilgilenen cevaptır. Yazar, tabiata ve topluma uyum sağlayarak veya özgür seçimler yaparak kendimizi gerçekleştireceğimizi belirtmiştir. Kitapta Bradley’in “Hayatta ne yapacağımız ya da yaptığımız, sorduğumuz sorular ve cevaplarımız büyük oranda içinde bulunduğumuz şartlarla ilgilidir ve biz hiçbir zaman şartlarımızdan bağımsız bireyler değiliz”.⁶ değerlendirmesine göre kendini gerçekleştirmenin insanın içinde bulunduğu kültürel ve zihinsel atmosferin durumuna göre şekillendiğine değinmiştir.

Yazar, Schopenhauer’ın pesimist yaşam felsefesinin izlerine Kitab-ı Mukaddes’in Vaiz bölümündeki pasajında yer vermiştir. Schopenhauer’a göre insan mutluluğunun göreceli olduğunu kabul etsek de bütün iyi şeylerin ölümlerle birlikte ortadan kaybolacak olması yeterince olumsuz bir durumdur. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen, dünyada en göze çarpan şeyin “arzulamak” olduğunu söyler.

“Anlamsızlık, Saçma ve Camus” kitabın beşinci bölümünü oluşturmaktadır. Burada Albert Camus’un anlam görüşüne ve diğer filozofların “saçma” hakkındaki fikirlerine yer vermiştir. Camus, insan yaşamının anlamsız olduğunu, çünkü kozmosun da amaçsız olduğunu söyler. “Saçma hakkındaki durumu düşünmeliyiz ve reddetmeliyiz. İnsan bunu yaparken saçmayı ortadan kaldırmaz; fakat sonuçlarını ortadan kaldırabilir”.⁷

³ Tokat,Latif, *Anlam Sorunu*, 35-53.

⁴ Tokat,Latif, *Anlam Sorunu*, 41.

⁵ Tokat,Latif, *Anlam Sorunu*, 78.

⁶ Tokat,Latif, *Anlam Sorunu*, 104.

⁷ Tokat,Latif, *Anlam Sorunu*, 121.

“Pragmatizm ve Oyun Olarak Yaşam” kitaptaki altıncı bölümde yer almaktadır. Yazar, bu bölüme “Anlamın bilinmezliği nedeniyle pragmatizm tercih edilebilir mi?” sorusuyla başlamıştır ve “Ne yapmalı?” sorusunun cevabının aranması gerektiğini belirtmiştir.” Pragmatizm’in tek geçerli hakikat düşüncesinin onun başarılı oluşunun, işe yararlılığının ve sorun çözücü olmasına bağlı bir felsefe “tanımına Schumacher’den hareketle yer vermiştir.⁸ Anlam konusundaki belirsizliği Platon’un verdiği iki cevap üzerinden ele alır. Biri idealist cevap diğeri ise pragmatik cevaptır. Shclick’in oyun teorisinde de hayat bir oyun gibidir. Varoluşun anlamı sadece oyunda ortaya çıkar. Bütün filozoflar da işin sonunda sadece oyun oynamaktan zevk almanın olduğu çocukluğu isterler. Soruların olmadığı, sadece kurallara uyarak yaşamının olduğu oyun.⁹ Heidegger’in dediği gibi: “Bilim düşünmez, aslında sadece oyunu oynar.”

“Tanrı ve Anlam” başlığı ise kitabın yedinci ve son bölümünü oluşturmaktadır. Yazar, son bölümde “Anlam arayışı Tanrı arayışı mı?” başlığı altında anlam arayışının ilk maddede dini bir arayış olduğunu yani “Tanrı arayışı” olduğunu ifade etmektedir. İkinci maddede “Anlam arayışı Tanrı arayışı değildir.” diyerek K. Barth ve bazı teologların agnostik ve ateistlerin görüşlerinin bu yönde olduğunu söyler. Üçüncü ve son maddede ise, anlam arayışının ne dini bir arayış ne de Tanrı arayışından farklı bir tabiata sahip bir arayış olduğu görüşlerine yer vermiştir. Tokat “niçin” sorusunun insanı Tanrı ile yüz yüze getireceğini ve insan özgürlüğü önünde bir set olduğunu düşünürken Dostoyevski gibi düşünürler de “Tanrı’yı icat etmeselerdi uygarlık olmazdı.” sözüyle Tanrı’ya olan ihtiyacı dile getirmiştir. Yazar, dini arayışın ya da Tanrı’ya olan inancın ancak dinde verilecek bir cevap olduğunu ifade etmekle birlikte bir inananın da şunu diyeceğini söyler: “Eğer inancım olmasaydı hayat benim için bir anlam ifade etmezdi.” Bu ifadeye yer vererek ya Tanrı’ya inanmayı seçip alan boşluğunu dolduracağız ya da Tanrı’ya inanmayarak boşluk ve anlamsızlığa, boşlukta kalmaya razı olacağız,” der. Aliya Izzetbegoviç’e göre hiççiliğin (Nihilizm) bir nevi Tanrı arayışını ifade ettiğini zikreder.

Yazar, iman konusunda farklı insanlar açısından rasyonel anlamda bilinmeyen ancak mahiyeti açısından bakıldığında “niçin” sorusuyla düşünürlerin görüşlerine yer vererek imanın bağlantısını çözümlenmeye yönelik sorulara değinmiştir. Tokat, eserinde bilim ve din arasındaki cevapların çelişeceği üzerine yapmış olduğu başlıkta dinlerde yer alan “kurtuluş” ve “umut” kavramlarının teistik dinlerdeki yer alma amacını ele almıştır. Ünlü düşünürlerden Dostoyevski’nin düşüncelerine de yer vererek teistik olmayan dinlerin problemlerinden bahsetmiştir.

Kitap, sonuç olarak “Kopernik Devrimi’nin” anlam sorunu yönünden devrim niteliğinde bir dönem olduğundan ve felsefi anlamda yeni bir çağa girildiğinden bahsetmektedir.

Sonuç

Eserin genel değerlendirmesine baktığımız zaman, anlam sorusuna cevap aramak istenildiğinde din ve Tanrı inancı sorularıyla karşılaşıldığını görürüz. Bu soruların cevapsız kalması durumunda insanın varoluş sancısı çekmesi kaçınılmazdır. Kanaatimce felsefi sorular tarih boyunca tekerrür etmiş ve her gelen düşünür yaşadığı dönemin zihniyetini sırtına yüklenerek cevaplar bulmaya gayret etmiştir. Bu anlamda Latif Tokat, felsefe tarihi boyunca “anlam” a dair argümanları tasvirî bir çalışma ile ortaya koymuş, bunun yanı sıra analitik bir çözümleme ile dinin bu sorular içerisindeki konumuna dikkat çekmiştir.

⁸ Tokat, Latif, *Anlam Sorunu*, 132.

⁹ Tokat, Latif, *Anlam Sorunu*, 136.

Kitabın tahlilini yaptığımız bu yazıda Latif Tokat, insanın var oluşundan itibaren meydana gelen anlam sorununu tüm kitleye hitap edecek nitelikte yazmış olup Batı'daki filozof ve düşünörlere yer vererek okuyucunun farklı perspektifleri bir arada görmesini sağlamıştır. Çalışmanın varoluşsal sorular açısından verdiği cevaplar alandaki diğer eserlere katkısı bakımından değerli görüldüğü söylenebilir. Kitapta ayrıca dipnotlara sıkça yer vermesi kaynakça bakımından zenginliğini göstermektedir.

Sade bir üslup ve titizlikle kaleme alınmış olan bu değerli eseri biz felsefe okuyucularına sunduğu için Latif Tokat'a teşekkür eder çalışmalarının devamını dileriz.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The authors declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

Aristoteles. *Metafizik*. çev. Ahmet Arslan. İstanbul: Divan Kitap, 1.Baskı., 2017.
Tokat, Latif. *Anlam Sorunu*. Ankara: Elis Yayınları, 2014.